

सर्वोच्च अदालत, संयुक्त इजलास
माननीय न्यायधीश श्री जगदीश शर्मा पौडेल
माननीय न्यायधीश श्री सारदा प्रसाद घिमिरे
फैसला

०७०-CI-०३१४

मुद्दा: अपुताली हक कायम ।

काभ्रेपलाञ्चोक जिल्ला वनेपा न.पा. वडा नं. ६ वस्ने प्रेम माया नकर्मिको मु.स. गर्ने ईश्वरभक्त नकर्मि	१	पुनरावेदक वादी
विरुद्ध		
काभ्रेपलाञ्चोक जिल्ला वनेपा न.पा. वडा नं. ६ वस्ने तुलसीमाया नकर्मि	१	
ऐ.ऐ वस्ने सुवर्णभक्त नकर्मि	१	
ऐ.ऐ वस्ने जीवनभक्त नकर्मि	१	प्रत्यर्थी
ऐ.ऐ वस्ने जितेन्द्रभक्त नकर्मि	१	प्रतिवादी
ऐ.ऐ वस्ने प्रज्ञाभक्त नकर्मि	१	
ऐ.ऐ वस्ने ज्ञानेन्द्रभक्त नकर्मि	१	
ऐ.ऐ वस्ने शारदा नकर्मि	१	

शुरु फैसला गर्ने:-

माननीय न्यायाधीश रमेशकुमार खत्री

काभ्रेपलाञ्चोक जिल्ला अदालत,

फैसला मिति:-

२०६९।१।२०

पुनरावेदन अदालतमा फैसला गर्ने:-

माननीय न्यायाधीश श्री केशरीराज पण्डित

माननीय न्यायाधीश श्री हरिकुमार पोखरेल

पुनरावेदन अदालत पाटन

फैसला मिति:-

०६९।८।२५

न्याय प्रशासन ऐन २०४८ को दफा १२ (१)को (क)(ख) बमोजिम निस्सा प्रदान भै पेश हुन आएको प्रस्तुत मुद्दाको संक्षिप्त तथ्य र ठहर यस प्रकार छ:-

ईश्वरभक्त नकर्मि वि. तुलसीमाया समेत । ०७०-CI-०३१४।अपुताली हक कायम

नारायणभक्त नकमीको दुई श्रीमतीहरुमा जेठी प्रेममाया, कान्छी तुलसी माया नकमी हुन् । प्रेममाया नकमीको तर्फबाट एक मात्र छोरा म फिरादी र तुलसीमायाको तर्फबाट सुवर्णभक्त, जिवनभक्त, जितेन्द्रभक्त, प्रज्ञाभक्त, ज्ञानेन्द्रभक्त र छोरी शारदा नकमी समेत आठ अंशियार रहे भएकोमा, पिता नारायणभक्तबाट म फिरादी ईश्वरभक्तले मिति २०४२।१।३१ मा अंश बुझिलिई सकेको र पिता नारायणभक्तको मिति २०६५।२।६ मा परलोक भई आमा प्रेममाया जिवितै अवस्थामा अंशबण्डा नभै निजको अंशहक सम्पत्ति विपक्षीहरुको जिम्मा रहेकोले विपक्षीहरु उपर मिति २०६५।३।९ मा अंश मुद्दा परेकोमा आमा प्रेममायाको २०६५।४।५ मा परलोक भएको हुँदा जिवित अंशियारहरुबीच मात्र अंशबण्डा हुने भनी फिराद खारेज गरिएतापनि स्वर्गीय आमा प्रेममाया र विपक्षीहरु बीच अंशबण्डा नहुदैको अवस्थामा आमाको निधन भएकोले आमा प्रेममायाको हक खाने म एकमात्र हकवाला भएको हुनाले आमा प्रेममायाको अंश भाग विपक्षीहरुबाट छुट्याई ८ भागको १ भाग अंश अपुताली हककायम गरीपाउँ भन्ने फिराददावी ।

विपक्षीको आमा प्रेममायाले हामीहरु उपर दायर गरेको अंश मुद्दा सम्मानित काभ्रेपलाञ्चोक जिल्ला अदालतबाट मिति २०६७।३।८ मा खारेज हुने गरी फैसला भैसकेको छ । वादीको प्रस्तुत दावी अ.व. ८५ नं. समेत विपरित छ । हामी जिवित अंशियारहरु मिति २०६५।२।२६ मा नै अंशबण्डा गरी अलग बसी सकेका छौं । वादीकी आमा प्रेममाया २०२५ सालमा नै घरमा नबसी अन्यत्र पोइल गई त्यहाँ पनि बस्न नसकी माइतीमा बसी आएको हुन् । यसरी अंशियार नै नभएको व्यक्तिको अपुताली हककायम हुन सक्ने होइन फिराद खारेज गरी पाउँ भन्ने व्यहोराको प्रतिउत्तर जिकिर ।

वादीकी आमा प्रेममाया नकमीले यी प्रतिवादीहरु उपर दायर गरेको अंशचलन मुद्दा समेत खारेज हुने गरी फैसला भई सो फैसलाहरु अन्तिम भएको अवस्थामा प्रतिवादीहरुबाट सम्पत्तिको विवरण दाखिल गर्न लगाई स्व. आमा प्रेममाया नकमीको अंश छुट्याई उक्त आमाको अंश भागको सम्पत्तिमा वादी ईश्वरभक्त नकमीको अपुताली हककायम गरी पाउँ भन्ने दावी पुग्न नसक्ने ठहर्छ भन्ने काभ्रेपलाञ्चोक जिल्ला अदालतको मिति २०६९।१।२० को फैसला ।

आमा प्रेममाया नकमीले दायर गरेको अंश मुद्दा शुरुबाट दावी खारेज भै फैसला भएको र पुनरावेदन अदालत पाटनबाट शुरु सदर भएकोमा सो उपर सम्मानित सर्वोच्च

अदालतमा दोहोर्न्याई पाउँ भन्ने निवेदन दिएकोले उक्त फैसला अन्तिम भै नसकेको र सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित नजिर र कानून विपरीत शुरू अदालतबाट वादी दावी पुग्न नसक्ने ठहरी भएको फैसला त्रुटीपूर्ण हुँदा उल्टी गरी वादी दावी बमोजिम गरी पाउँ भन्ने वादीको पुनरावेदन जिकिर ।

वादीकी आमा प्रेममायाले यी प्रतिवादीहरू उपर अंश पाउँ भनी दावी गरेको र मुद्दा कारवाहीयुक्त अवस्थामा रहेकै समयमा निजको परलोक भएकोले जीवित अंशियारहरू बीच मात्र अंशबण्डा हुने भनी मुद्दा खारेज हुने ठहरी काभ्रेपलाञ्चोक जिल्ला अदालतबाट फैसला भई सो फैसला यस अदालत समेतबाट सदर भई अन्तिम भई बसेको अवस्था छ । वादीकी आमा प्रेममायाको नै आफ्नो अंश हक कायम हुन नसकेको अवस्थामा निजको अंश हकमा अपुताली हककायम हुनसक्ने स्थिति उक्त मुद्दामा भएको अन्तिम फैसलाबाट मिल्ने नदेखिँदा वादी दावी पुग्न नसक्ने ठहर्न्याएको काभ्रेपलाञ्चोक जिल्ला अदालतको फैसला मिलेको देखिँदा सदर हुने ठहर्छ भन्ने समेत व्यहोराको पुनरावेदन अदालत पाटनको मिति २०६९।८।२५ को फैसला ।

आमालाई खान लाउन नदिई कुटपीट गरी घरबाट निकाला गरेकोमा मेरो घर आइ बसेकी र यसपछि माइतमा आइ बसेकीमा रेखदेख खर्चपर्च सम्पूर्ण कुरा मैले नै व्यहोरेको र निज परलोक हुँदा काजकृत्या श्राद्ध समेत गरी आएको छु । आमाको अंश र उक्त सम्पत्ति माथिको मेरो अपुताली हक ममा नआई शुन्यको स्थितिमा रहने वा विपक्षीमै रहने भन्ने कुरा आउँदैन । तसर्थ वादी दावी नपुग्ने गरी भएको शुरू फैसला सदर गरेको पुनरावेदन अदालत पाटनको फैसला मुलुकी ऐन अपुतालीको महलको १, २, ३, ६ र ७ र प्रतिपादित सिद्धान्त समेतको प्रतिकूल भै त्रुटिपूर्ण हुँदा उल्टी गरीपाउँ भन्ने वादी प्रेममाया नकर्मीको मु.स. गर्ने ईश्वरभक्त नकर्मीको पुनरावेदन ।

यसमा यसै लगाउको ०६९-RI-०२५२ को अंश चलन मुद्दामा आज यसै इजलासबाट मुद्दा दोहोर्न्याई हेर्ने निस्सा प्रदान भएको र प्रस्तुत मुद्दा उक्त मुद्दासँग अन्तरप्रभावी हुँदा सोही कानूनी त्रुटिका आधारमा प्रस्तुत मुद्दामा समेत न्याय प्रशासन ऐन, २०४८ को दफा १२(१) को खण्ड (क) र (ख) बमोजिम मुद्दा दोहोर्न्याई हेर्ने निस्सा प्रदान गरिदिएको छ भन्ने मिति २०७०।४।२२ को यस अदालतको आदेश ।

नियम वमोजिम दैनिक पेशी सूचीमा चढि पेश हुन आएको प्रस्तुत मुद्दामा पुनरावेदक वादी तर्फबाट उपस्थित विद्वान वरिष्ठ अधिवक्ताद्वय श्री हरिहर दाहाल र श्री विष्णुप्रसाद भट्टराई तथा विद्वान अधिवक्ता श्री खडकबहादुर शाहले प्रतिवादीहरूले खान लाउन नदिई घरबाट निकाला गरेकोमा यी पुनरावेदकले जीवित हुँदा रेखदेख, पालनपोषण गरी परलोक भएपछि काजकृया, श्राद्ध समेत गरी आएको हो । आमाको अंश भागमा निजको मृत्यु पछि अपुताली हक निज वादीको कोखबाटै जन्मेका यी पुनरावेदक ईश्वरभक्तले नपाई सौताका छोराहरूले पाउनै नसक्ने हुँदा शुरू फैसला सदर गरेको पुनरावेदन अदालत पाटनबाट भएको त्रुटिपूर्ण फैसला उल्टी हुन पर्दछ भनी र प्रत्यर्थी प्रतिवादीहरूबाट उपस्थित विद्वान अधिवक्ता श्री ओमकाजी प्रजापतीले अंशियार नै नभएको व्यक्तिको अपुताली हक कायम हुन सक्ने अवस्था छैन । वादी दावी नपुग्ने गरी भएको शुरू फैसला सदर हुने ठहर्‍याएको पुनरावेदन अदालत पाटनको फैसला सदर हुनुपर्दछ भनी बहस गर्नुभयो ।

अब उल्लेखित बहस र मिसिल संलग्न रहेका सम्पूर्ण कागज प्रमाणहरूको अध्ययन गरी पुनरावेदन अदालत पाटनबाट भएको फैसला मिले नमिलेको के हो ? वादीको पुनरावेदन जिकिर पुग्न सक्ने हो वा होइन ? सोही विषयमा नै निर्णय दिनु पर्ने देखियो ।

निर्णयतर्फ विचार गर्दा म फिरादीले मिति २०४२।१।३१ मा अंश बुझी लिइसकेको छु । पिता नारायणभक्त मिति २०६५।२।६ मा परलोक भई आमा प्रेममाया जीवित भएको अवस्थामा अंशबण्डा नभै निजको अंशहक विपक्षीहरूको जिम्मा रहेको र निजको हक खाने म एकमात्र हकवाला भएको हुनाले आमा प्रेममायाको अंशभाग विपक्षीहरूबाट छुट्याई ८ भागको १ भाग अंश अपुताली हककायम गरीपाउँ भन्ने फिराददावी र हामी मिति २०६५।२।२६ मा नै अंशबण्डा गरी अलग बसी आएका र वादीकी आमा २०२५ सालमा नै घरमा नबसी पोइल गई त्यहाँ पनि बस्न नसकी माइतमा बसी आएकी हुँदा अंशियार नै नभएको व्यक्तिको अपुताली हक कायम हुन सक्ने होइन । फिराद दावी खारेज गरीपाउँ भन्ने प्रतिउत्तर जिकिर रहेको प्रस्तुत मुद्दामा वादी दावी नपुग्ने गरी भएको शुरू फैसला सदर हुने ठहर्‍याएको पुनरावेदन अदालत पाटनको फैसला उपर मुलुकी ऐन अपुतालीको महलको दफा १, २, ३, ६, ७ र प्रतिपादित सिद्धान्त समेतको विपरीत भै त्रुटिपूर्ण हुँदा उल्टी गरीपाउँ भनी चित्त नबुझाई वादी ईश्वरभक्तको यस अदालतमा पुनरावेदन पर्न आएको देखियो ।

यी वादी ईश्वरभक्त नकर्मिले मिति २०४२।१।३१ मा नै अंश बुझी लिइसकेको भनी आफ्नो फिरादपत्रमा उल्लेख गरेको देखिन्छ भने निज वादीकी आमा प्रेममाया नकर्मिको मिति २०६५।४।५ मा मृत्यु भएको देखिएको र मृत्यु हुन भन्दा अगाडिसम्म निजले प्रत्यर्थी प्रतिवादीहरुबाट अंश लिइ प्रतिवादीहरूसँग छुट्टिभिन्न भैसकेको अवस्था समेत देखिदैन । अपुतालीको ६ नं. को कानूनी व्यवस्था हेर्दा बाबु आमाले अंशबण्डा गरिदिए पश्चात आफ्नो भागको सम्पत्ति मिसाई बसेकोमा निजको मृत्यु पछि त्यो अपुतालीसँग बसेका स्वास्नी छोराछोरी र अविवाहित छोरीले पाउने भनी उल्लेख भएको देखिँदा उक्त अवस्था समेत प्रस्तुत मुद्दामा रहेको देखिदैन ।

त्यसैगरी यिनै वादी प्रतिवादी भै चलेको यसै लगाउको ०७०-सी-०३१२ को अंश चलन मुद्दामा मुद्दा कारवाहीयुक्त रहेकै अवस्थामा वादी प्रेममायाको मृत्यु भएको हुँदा अघि नै छुट्टिभिन्न भैसकेका यी वादी ईश्वरभक्त नकर्मिले मुद्दा सकार गरेकै आधारमा अंश पाउन नसक्ने भनी वादी दावी खारेज गर्ने गरी भएको पुनरावेदन अदालत पाटनको फैसला सदर हुने ठहर्‍याई आज यसै इजलासबाट फैसला समेत भएको छ ।

अंश मुद्दाकी वादी प्रेममायाको नै अंशहक कायम हुन नसकेको अवस्थामा निजको अंशहकमा यी पुनरावेदक वादी ईश्वरभक्त नकर्मिको अपुताली कायम हुन सक्ने अवस्था समेत नदेखिँदा वादी दावी पुन नसक्ने ठहर्‍याएको शुरु फैसला सदर गरेको पुनरावेदन अदालत पाटनको मिति २०६९।८।२५ को फैसला मिलेको देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । पुनरावेदन वादीको पुनरावेदन जिकिर पुन सक्दैन । दायरीको लगत कट्टा गरी मिसील अभिलेख शाखामा बुझाई दिनु ।

न्यायाधीश

म उक्त रायमा सहमत छु ।

न्यायाधीश

इजलास अधिकृत : कृतबहादुर बोहरा

कम्प्युटर : चन्द्रा तिमल्सेना

इति सम्बत २०७३ साल माघ १२ गते रोज ४ शुभम----- ।